

GOSPODARSKA I DRUŠTVENO-POLITIČKA POVIJEST DALMACIJE (1797. – 1860.)

(Šime Tome PERIČIĆ, *Povijest Dalmacije od 1797.–do 1860.*,
Matica hrvatska – Zadar, 2006., 580 + XXXII str.)

U izdanju Matice hrvatske u Zadru god. 2006. objavljena je knjiga dr. Šime Peričića, znanstvenoga savjetnika Zavodu HAZU u Zadru u miru, pod naslovom: *Povijest Dalmacije od 1797. do 1860.* Radi se o dosad najopsežnijem, najcjelovitijem i ponajboljem djelu iz novije dalmatinske gospodarske prošlosti, koje je nastalo iz pera našega najboljeg poznavatelja te problematike u Dalmaciji i Hrvatskoj. Knjiga je nastala na temelju izvornoga arhivskog gradiva i vlastitih istraživanja autora, te na dostignućima suvremene hrvatske i europske povijesne znanosti. Osim navedenog djela, Peričić je o dalmatinskom gospodarstvu objavio velik broj znanstvenih i stručnih radova, ali i nekoliko važnih knjiga. To su: *Gospodarske prilike u Dalmaciji od 1797. do 1848.*, Književni krug Split – Split, 1991; *Pregled gospodarstva Arbanasa u prošlosti*, Zadar, 1993; *Pomorska trgovina Dalmacije u XIX. stoljeću*, Matica hrvatska – Zadar, 1996; *Gospodarska povijest Dalmacije od 18. do 20. stoljeća*, Matica hrvatska – Zadar, 1998; *Razvitak gospodarstva Zadra i okolice u prošlosti*, HAZU – Zagreb-Zadar, 1999. U tisku mu se nalazi knjiga *Povijest gospodarstva Šibenika do 1940.*, a trenutno radi na rukopisu *Povijest gospodarstva otoka Paga.*

Najnovija knjiga dr. Šime Tome Peričića, *Povijest Dalmacije od 1797. do 1860.*, dosta je opsežna, što je u skladu s temom i problemima koje obrađuje u navedenom razdoblju. Sastoji se od 580 stranica teksta i još XXXII stranice slikovnog materijala i drugih priloga, zatim zemljopisnih karata, slika, popisa mjera i novca, kratica, statističkih pregleda, proglaša i sl., što sve skupa ima 612 tiskanih stranica. Autor u navedenoj knjizi, koja je nastala na temelju višegodišnjih istraživanja u sklopu znanstvenog projekta *Prošlost Dalmacije*, kojeg je svojevremeno bio nositelj Akademijin Zavod u Zadru, cjelovito obrađuje gospodarsko stanje i društveno-političke prilike u Dalmaciji od 1797. do 1860. Točnije od pada Mletačke Republike, te kraljice mora na Jadranu, do početka hrvatskoga narodnog preporoda u Dalmaciji. Na taj težak i opsežan posao odlučio se, kako i sam kaže, zbog toga jer navedeno povijesno razdoblje, kada je navodno vladalo “posvemašnje mrtvilo i tama”, nije bilo dovoljno obrađeno. Bolje reći, bilo je zanemareno u dosadašnjoj historiografiji. Stoga ga je trebalo temeljitije i cjelovitije obraditi te rasvijetliti u obliku jedne opširne studije, kako bismo stekli što potpuniji uvid u onodobna gospodarska, društvena, upravna, politička, sudska, zdravstvena, prosvjetna, kulturna i druga zbivanja. Konkretno, knjiga se sastoji od *Sadržaja* (str. 5-14), *Predgovora* (15-21), *Dostignuća historiografije* (15 – 22), zatim slijede tri ključna poglavlja: *Doba nadanja i razočaranja* (23-196), *Drugi put pod Austrijom – Doba umrtvljivanja* (197- 402), *U okovima neoapsolutizma* (403 – 505), *Značajniji izvori i literatura* (507-514), *Kratice* (515-516), *Mjere i novac* (517-518), *Prilozi* (519-526), *Sažetka na hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku* (527-546), *Kazala osobnih imena* (527-572), *Ocjene knjige* (573-578), *Bilješke o piscu* (579) te više slikovnih i drugih priloga (I-XXXII).

U skladu s već prihvaćenom i u hrvatskoj historiografiji uhodanom periodizacijom dalmatinske povijesti toga razdoblja autor je, nakon dvadesetak uvodnih stranica predgovora i razmatranja dostignuća dosadašnje historiografije, glavni tekst svoje knjige podijelio na tri dijela (1797. – 1814., 1815. – 1848., 1849. – 1860.), odnosno rasporedio u tri poglavlja. U prvom poglavlju, pod naslovom *Doba nadanja i razočaranja* obrađuje razdoblje od pada Mletačke Republike 1797. do kraja francuske vladavine 1814., odnosno obrađuje prvu austrijsku i francusku upravu u Dalmaciji. U drugom poglavlju pod naslovom: *Drugi put pod Austrijom – Doba umrtvljivanja*, on temeljito obrađuje prvi dio druge austrijske uprave od 1814. do revolucionarne 1848./49., kada je državom čvrsto upravljao austrijski kancelar Metternich. I u trećem poglavlju, pod naslovom: *U okovima neoapsolutizma*, obrađuje podrobno razdoblje Bachova apsolutizma, odnosno neoapsolutizma od 1848. do njegova sloma i ponovnoga uspostavljanja ustavnosti, višestranačja i parlamentarizma 1860. u Austrijskoj Carevini.

Navedena poglavlja autor dijeli dalje na nekoliko manjih ali logičnih cjelina, unutar kojih sažeto govori o političkim prilikama i odnosima te upravi i sudstvu, a zatim vrlo opširno i do u detalje raspravlja o gospodarstvu i društvenim prilikama. Dokazujući tako kako je i u tom razdoblju, u kojem se navodno nije događalo ništa bitno, tekao stvarni život većine pučanstva u pokrajini. Primjerice, kada govori o gospodarstvu, uobičajeni podnaslovi su: pučanstvo, migracije, društvena struktura, poljodjelstvo, stočarstvo, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo, proizvodnja morske soli, rudarstvo, prerađivačka djelatnost, kućna radinost, obrtništvo, manufaktura, trgovina, promet, pošta, carine, novčarski poslovi, brodogradnja, pomorstvo, brodarstvo, lučki promet i sl. A kada raspravlja o društvenim prilikama, to su: zemljišni odnosi, tlaka, nemiri, lihvarstvo, travarina, vojna služba, žandarmerija, hajdučija, prosvjeta, školstvo, znanost, kultura, umjetnost, ustanove, društva, crkva, kazalište, tisak, tiskarstvo, izdavačka djelatnost, sport, turizam, zdravstvo itd.

Važnost ovoga Peričićeva djela i navedenih poglavlja poglavito je u tome što je u njima prvi put cjelovito, temeljito i sustavno obrađena gospodarska, društvena i kulturna povijest Dalmacije, a nije sasvim zanemarena ni politička, koju autor u skraćenom obliku donosi i obrađuje na kraju svakoga poglavlja. Glavni prigovor struke mogao bi se ipak uputiti na to da knjiga nije pobliže opremljena preciznijim znanstvenim aparatom, odnosno bilješkama na dnu svake stranice, nego samo popisom izvora i važnije literature na kraju svakoga poglavlja. Naravno, za to nije kriv autor, nego opća namjena i koncepcija djela u cjelini kada je bilo dogovoreno da se, na temelju navedenoga znanstvenoga projekta, tako izradi povijest Dalmacije u pet knjiga, od čega se kasnije nepotrebno odustalo, a ovo je trebala biti četvrta knjiga po redu. Osim toga, autor je djelo namijenio široj čitateljskoj publici, a ne samo znanstvenim djelatnicima, pa ga nije želio opteretiti dugim i zamornim znanstvenim aparatom, a namjerno je racionalizirao i s prostorom.

Dr. Šime Tome Peričić, umirovljeni znanstveni savjetnik i dobitnik nagrade grada Zadra i Zadarske županije za životno djelo, poznati je i priznati znanstveni stručnjak, jedan je od ponajboljih ekonomskih povjesničara i poznavatelja gospodarske i društveno-političke povijesti Dalmacije 18. i 19. stoljeća, što je dalo bitno obilježje i ovom njegovu djelu. Kako sam autor navodi u predgovoru, budući da u onodobnoj pokrajini Dalmaciji nije bilo većih političkih previranja i sukoba, on je najveću pozornost usmjerio na proučavanje i obradu gospodarskih i društvenih prilika i odnosa u kojima je živjelo dalmatinsko pučanstvo. Budući

da je Šime Peričić dugi niz godina bio arhivist u Državnom arhivu u Zadru, te njegov revni istraživač i danas najbolji poznavatelj novije građe, sve iznesene podatke možemo smatrati veoma pouzdanim, iako nisu pojedinačno navedeni njihovi izvori u bilješkama, nego su dati skupno na kraju svakoga poglavlja. Svako od triju navedenih poglavlja autor je dalje podijelio na više manjih potpoglavlja i posebnih odjeljaka. U njima je sustavno i opširno obradio demografski razvoj te gospodarske, društvene i političke prilike. Najmanje prostora posvetio je, na žalost, onodobnim političkim prilikama u pokrajini, što je, kako smo kazali, u skladu s općom koncepcijom djela i autorovim sklonostima k obradi poglavito gospodarske problematike. Upravo su te i takve činjenice najviše utjecale na relativni nerazmjer pojedinih odjeljaka u navedenim poglavljima.

Prema tome, ovo opširno djelo dr. Šime Peričića ima sve bitne značajke jednog monografskog pregleda općega povijesnoga razvitaka Kraljevine Dalmacije u navedenom razdoblju, koje se poglavito temelji na autorovim arhivskim istraživanjima, osobnom znanstvenom doprinosu i dostignućima suvremene historiografije. Sve je to pomno utkano u ovo Peričićevo ponajbolje djelo o gospodarstvu Dalmacije. Naime, stanje, prilike i cjelokupni razvitak pokrajine onog doba autor obrađuje zaista pravom znanstvenom akribijom, što će svakako navesti brojne poznavatelje i ljubitelje povijesti Dalmacije, a ne samo znanstvene djelatnike, da pomno pročitaju i prouče ovu knjigu iz njezine novije prošlosti. U tom smislu i ovo Peričićevo djelo, koje ponajviše govori o proizvodnji i načinu života hrvatskoga pučanstva u Dalmaciji, nedvojbeno predstavlja velik doprinos razvitku najnovije hrvatske povijesne znanosti.

Marjan DIKLJIĆ